

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และอุตสาหกรรม รวมทั้งการเพิ่มขึ้นของประชากร ทำให้เกิดกระแสบริโภคนิยม ในการดำรงชีวิตประจำวัน มนุษย์มีความต้องการอุปโภคและบริโภคมากขึ้นทุก ๆ วัน ส่วนที่เหลือจากการอุปโภคและบริโภคก็จะกลายเป็นขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ อันก่อให้เกิดปริมาณขยะและสิ่งเหลือใช้ในแต่ละวันเพิ่มขึ้น จนกลายเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เนื่องจากการทับถมของขยะมูลฝอยจะเป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาารวมเป็นมลพิษทางน้ำ ทางอากาศด้านต่าง ๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นการปนเปื้อนของแหล่งน้ำ การปนเปื้อนของอากาศ การปนเปื้อนของสารพิษ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตของประชาชน โดยตรง อีกทั้งยังมีผลกระทบต่อการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจ และที่สำคัญทำให้เกิดปัญหาในสภาพแวดล้อมของชุมชนโดยรวม ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ของคนในชุมชน เป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนที่ต้องอาศัยเทคโนโลยีที่เหมาะสม เป็นที่ยอมรับทางวิชาการ ไม่ขัดต่อความรู้สึกและเจตคติของคนในชุมชน ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานที่รับผิดชอบ ทั้งในฐานะของผู้ก่อให้เกิดมลพิษ และในฐานะของบุคคลหรือหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบดำเนินการหรือในฐานะหุ้นส่วนหรือสมาชิกของสังคม ที่ต้องช่วยกันปกป้องดูแลและรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมให้คงสภาพที่น่าอยู่ นำอาศัยร่วมกัน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มุ่งลดปริมาณมลพิษทางอากาศ เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการขยะและน้ำเสียชุมชน พัฒนาระบบการจัดการของเสียอันตราย ขยะอิเล็กทรอนิกส์ และขยะติดเชื้อลดความเสี่ยงอันตราย การรั่วไหล การเกิดอุบัติเหตุจากสารเคมี และพัฒนาระบบเตือนภัย แจ้งเหตุฉุกเฉิน และระบบการจัดการเมื่อเกิดอุบัติเหตุด้านมลพิษ ปัญหาด้านขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความเดือดร้อนของชุมชน และมีแนวโน้มว่าจะรุนแรงและขยายพื้นที่ออกไปสู่สังคมในชนบท ดังนั้น ทั้งในส่วนของภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรชุมชนและประชาชนทุกคนจะต้องให้ความสำคัญ มีจิตสำนึกในการหาแนวทางการแก้ไขและยุทธวิธีรูปแบบต่าง ๆ ที่สามารถควบคุมจัดการกับปัญหาขยะมูลฝอยให้ลดน้อยลงและหมดไปในที่สุด สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมเสนอปัญหาและ

สาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมวางแผนแก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน และการมีส่วนร่วมติดตามผลและประเมินผลการจัดการ ซึ่งประชาชนต้องตระหนักว่าปัญหานี้เป็นเรื่องสำคัญ และต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชนแม้ว่าหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดการขยะมูลฝอยจะเป็นของเทศบาล แต่ปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จขึ้นได้หรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับความร่วมมือและพฤติกรรมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่นั้น ๆ ด้วย เทศบาลไม่อาจทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ หรือมีประสิทธิภาพได้แต่เพียงลำพัง ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านต่าง ๆ จึงมีความสำคัญยิ่ง เพื่อนำไปกำหนดเป็นแนวทางแก้ไขปัญหามูลฝอยของเทศบาล ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจุบันสภาพปัญหาเกี่ยวกับขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลเป็นปัญหาสำคัญและเร่งด่วนที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนในทุกระดับนับตั้งแต่ชุมชนในเขตเมือง ไปจนถึงชุมชนในชนบท ปัญหานี้มีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากการขยายตัวของชุมชนเมืองและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดปัญหามูลฝอยและสิ่งปฏิกูลเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัวส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในหลายพื้นที่ได้ประสบปัญหาไม่สามารถจัดหาสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ขาดการบริหารจัดการที่ดี ขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการที่เหมาะสม และเกิดความขัดแย้งในการดำเนินการปัญหามูลฝอยและสิ่งปฏิกูล จำเป็นจะต้องได้รับการจัดการที่เหมาะสม เพื่อไม่ให้ปัญหาขยายตัวและรุนแรงยิ่งขึ้น เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. 2548 : 7)

เทศบาลเมืองชุมเห็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีพื้นที่จำนวนมาก ลักษณะความเป็นอยู่ของประชากรเป็นสังคมเมืองกึ่งชนบท จำนวน 22 ชุมชน กระจายอยู่ทั่วพื้นที่ ปัจจุบันปริมาณขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองชุมเห็ด เกิดขึ้นเฉลี่ยประมาณ 15 ตัน ต่อวัน สามารถเก็บขนเพื่อไปกำจัดได้ประมาณ 9.5 ตัน ต่อวัน (เทศบาลเมืองชุมเห็ด. 2555 ก : 12) เหลือที่ตกค้างวันละ 5.5 ตัน ต่อวัน นำไปกำจัดโดยวิธีฝังกลบ ณ ศูนย์กำจัดขยะรวมของเทศบาลเมืองบุรีรัมย์ เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีการประกอบการพาณิชย์ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นประชากรแฝงที่อยู่ตามบ้านเช่าและอพาร์ทเมนท์ ทำให้มีการผลิตขยะมูลฝอยมีปริมาณที่มาก นับวันปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มมากขึ้นทุกวัน อันเนื่องมาจากสาเหตุดังกล่าวและจากการที่มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นขยะมูลฝอยที่ย่อยสลายยาก ปัญหาการเก็บขนขยะเทศบาลเมืองชุมเห็ดได้ดำเนินการเก็บขนขยะมูลฝอยโดยวิธีไม่ได้แยกการเก็บ และการขนมูลฝอยออกจากกัน รถยนต์เก็บขยะมูลฝอยเมื่อเก็บขยะมูลฝอยเต็มคันก็จะขนจากที่เก็บไปยังสถานที่ทิ้งขยะที่เทศบาลกำหนดไว้ ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย อันเนื่องมาจากประชาชนขาดความรู้ในการจัดการขยะที่ถูกต้องวิธีโดยประชาชนทุกคนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหานี้ไม่ใช่น้ำที่

ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบ หรือดำเนินการแต่เพียงฝ่ายเดียว ซึ่งเป็นภาระต่อสำนักงานเทศบาลเมืองชุมเห็ด

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาสามปี ยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของเทศบาลเมืองชุมเห็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ และในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชุมเห็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้เล็งเห็นว่าการจัดการขยะในชุมชนยังมีขยะตกค้างในแต่ละวัน ประชาชนยังมีความไม่เข้าใจในการดำเนินงานและเส้นทางการจัดเก็บขยะ การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านต่าง ๆ และปัญหาด้านการบริหารจัดการของเทศบาล จึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาเป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนา แก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชนต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองชุมเห็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย และวางแผนเพื่อปรับปรุงพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ดีขึ้น

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองชุมเห็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
2. เป็นสารสนเทศที่จะนำไปประกอบการพิจารณาวางแผน ปรับปรุง ป้องกันและแก้ไขปัญหา อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย ทั้งในเขตเทศบาลเมืองชุมเห็ด และเขตพื้นที่อื่น ๆ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีขอบเขตในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอย ในเขตเทศบาลเมืองชุมเห็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยการบูรณาการจากแนวคิดกระบวนการการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2552 : 199-200) เป็น 4 ด้าน ดังนี้

- 1.1 ด้านการมีส่วนร่วมเสนอปัญหาและหาสาเหตุของปัญหา
- 1.2 ด้านการมีส่วนร่วมวางแผนแก้ไขปัญหา
- 1.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน
- 1.4 ด้านการมีส่วนร่วมติดตามผลและประเมินผลการจัดการ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเทศบาลเมืองชุมเห็ด อำเภอมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 13,487 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้จากการสุ่มจากประชากร โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ตามตารางของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % และความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ (Taro Yamane ; อ้างถึงใน ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์. 2555 : 146) ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 390 คน แล้วทำการสุ่มให้กระจายไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ตามสัดส่วน โดยวิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับฉลาก

3. ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองชุมเห็ด อำเภอมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจความหมายของศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองชุมเห็ด อำเภอมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยจึงให้ความหมายนิยามศัพท์เฉพาะไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้ตระหนักรู้ รับรู้ มีโอกาสเข้ามาแสดงบทบาท ทัศนคติ และความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการพัฒนาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในการแก้ปัญหาชุมชนของตนเอง เป็นการเน้นการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ และความชำนาญและมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและมีทักษะของประชาชนในการแก้ไขปัญหาร่วมกับการใช้วิทยาการภูมิปัญญาที่เหมาะสมชัดเจน โปร่งใส ต่อเนื่อง และเป็นระบบ

2. ขยะมูลฝอย หมายถึง สิ่งเหลือใช้และสิ่งปฏิกูลที่อยู่ในรูปของแข็ง ซึ่งเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์และสัตว์ ทั้งจากการบริโภค การผลิต การขับถ่าย การดำรงชีวิตและอื่น ๆ

3. การจัดการขยะมูลฝอย หมายถึง กระบวนการการจัดการหรือวิธีดำเนินการเพื่อทำให้ขยะพ้นไปจากวงจรปัญหาหรือหน้าที่ความรับผิดชอบด้วยวิธีต่าง ๆ ที่ถูกหลักสุขาภิบาล ซึ่งจะต้อง

ทำให้ขยะมูลฝอยแปรสภาพกลับเข้าสู่ระบบนิเวศน์โดยหมดลักษณะมลพิษ ของหน่วยงาน และบุคคลที่รับผิดชอบ

4. การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการกำจัดขยะมูลฝอย หมายถึง การส่งเสริม ชักนำสนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการจัดการขยะมูลฝอย ตามลักษณะของการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่

4.1 การมีส่วนร่วมเสนอปัญหาและหาสาเหตุของปัญหา หมายถึง พฤติกรรมการ แสดงออกในความร่วมมือการประกอบกิจกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนด้วยความสมัครใจ โดยการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อ เสนอปัญหาให้หน่วยงานหรือบุคคลผู้มีหน้าที่รับผิดชอบได้รับทราบปัญหาและสาเหตุของปัญหา

4.2 การมีส่วนร่วมวางแผนแก้ไขปัญหา หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออก ในความร่วมมือการประกอบกิจกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนด้วยความสมัครใจ โดยการร่วมมือกันวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหากับการจัดการขยะมูลฝอยจากข้อมูลที่ได้มีการค้นหา ปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นมาแล้วหรืออาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

4.3 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกในความ ร่วมมือ การประกอบกิจกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนด้วยความสมัครใจ โดยการร่วมกัน ในการปฏิบัติงานเพื่อให้การจัดการเกี่ยวกับขยะมูลฝอยดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิด ประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

4.4 การมีส่วนร่วมในการติดตามผลและประเมินผลการจัดการ หมายถึง พฤติกรรม การแสดงออกในความร่วมมือการประกอบกิจกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนด้วยความสมัครใจ โดยการร่วมกันในการติดตามผลการดำเนินการและประเมินผลการจัดการขยะมูลฝอยว่า มีการดำเนินการตามแผนที่วางไว้หรือไม่ มีข้อดีและข้อเสียอะไรบ้าง เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปหาวิธี ป้องกันและปรับปรุงแก้ไขต่อไป

5. เทศบาล หมายถึง เทศบาลเมืองชุมเห็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

6. ประชาชน หมายถึง ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเทศบาลเมืองชุมเห็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์